

Fokusområden tillsynsområde miljöfarlig verksamhet

Klimatanpassning

Motivering

Klimatförändringarna innebär påverkan på naturmiljön och samhället i stort i form av översvämningar, skyfall, ras, värmeböljor, torka, bränder, blixtnedslag m.m. För att minska risken för olyckor och spridning av föroreningar är det viktigt att miljöfarliga verksamheter som ett första steg analyserar vilka risker som finns kopplade till ett förändrat klimat och i nästa steg vidtar nödvändiga åtgärder för att klimatanpassa verksamheten. Klimatförändringarna sker redan idag och det är oklart om verksamhetsutövare av miljöfarliga verksamheter i sin egenkontroll systematiskt undersöker vilka risker som just deras verksamhet kan utsättas för i ett förändrat klimat och om de vidtar skäliga åtgärder för att förhindra utsläpp till miljön på grund av exempelvis översvämningar eller torka. Enligt förordningen om verksamheters egenkontroll 6 § ska en verksamhet fortlöpande och systematiskt undersöka riskerna med verksamheten från hälso- och miljösynpunkt.

Enligt en intervju utförd av Miljösamverkan Sverige upplever tillsynsmyndigheterna att området är diffust och svårt att kontrollera och därför sker denna tillsyn sällan eller inte alls men det finns exempel där kontroller sker. En svårighet är att välja ut de verksamheter som kan vara mest utsatta och prioriterade. Här kan centrala och regionala myndigheter ta fram underlag och vägleda tillsammans om hur tillsynsmyndigheten kan välja ut särskilt prioriterade verksamheter och områden att kontrollera vad gäller risker kopplade till klimatförändringar. Att vägleda om hur miljöbalken och dess bestämmelser kan användas för att ställa krav i tillsynen vad gäller riskanalyser och möjliga åtgärder för att klimatanpassa verksamheter kan också underlätta för tillsynsmyndigheten.

Mål för tillsynen

- Antalet miljöfarliga verksamheter som inom ramen för sin egenkontroll analyserar sina miljö- och hälsorisker kopplade till klimatförändringar ökar.

Tillsynsvägledande aktiviteter

- Naturvårdsverket tar fram stöd, i samverkan med länsstyrelserna, om hur tillsynsmyndigheten kan välja ut särskilt prioriterade verksamheter och områden att kontrollera vad gäller risker kopplade till klimatförändringar. Klart 2027.
- Naturvårdsverket vägleder i samverkan med länsstyrelserna om hur tillsynsmyndigheten kan använda miljöbalken och övriga bestämmelser för att kontrollera verksamhetens egenkontroll vad gäller risker kopplade till klimatförändringar. Klart 2027.

Tillsynsmyndigheternas aktiviteter

- Kommuner och länsstyrelser identifierar och prioriterar de miljöfarliga verksamheter som kan innebära stora risker för miljö- och hälsa vid ett förändrat klimat under 2028.
- Kommuner och länsstyrelser utför tillsyn på prioriterade verksamheter med fokus på riskanalyser kopplat till klimatförändringar under 2029.

Användning av PFAS

Motivering

Den utbredda förekomsten av PFAS i varor och produkter, både sådana som sätts ut på marknaden och sådana som används i en stor variation av verksamheter, samt hanteras i avfallsledet i vitt skilda typer av varor och kemiska produkter, innebär stora risker för människors hälsa och miljö och det är därför relevant att prioritera tillsyn inom detta område med syfte att minimera den uppströms spridningen av PFAS. Det saknas idag kunskap om den stora gruppen ämnen som ingår i samlingsbegreppet PFAS och lagstiftningen på området är delvis ny och oprövad. Det gör PFAS-frågorna svåra och resurskrävande att arbeta med i tillsynen.

Naturvårdsverket har tagit fram tillsynsvägledning om hur produktvalsprincipen kan tillämpas när det gäller användning av kemiska produkter som innehåller PFAS. Tillsynsvägledningen ger exempel på olika typer av verksamheter där sannolikheten är stor att PFAS används. Den innehåller också övergripande förslag på krav som tillsynsmyndigheterna kan ställa när det gäller kunskap, dokumentation och utfasning av kemiska produkter som innehåller PFAS. När det gäller tillsyn av riskhanteringsåtgärder vid verksamheter som använder PFAS, där substitution av olika anledningar inte genomförts, saknas det i stort samlad tillsynsvägledning idag.

Naturvårdsverket har även tagit fram vägledning för tillsyn av brandsläckande verksameters egenkontroll med fokus på riskförebyggande rutiner. Ett syfte med denna vägledning är att minimera miljöriskerna med PFAS-innehållande skumsläckmedel inom olika typer av industriverksamheter där uppskattningsvis en stor andel av samhällets PFAS-baserade släckmedel fortfarande finns kvar. Tillsyn för att underlätta utfasning inom denna typ av verksamheter är därför prioriterat.

Det finns även behov av att ge ytterligare stöd till tillsynsmyndigheterna om hur krav kan ställas för att mäta och analysera utsläpp av PFAS samt hur, och vid vilken halt, utsläpp av PFAS från miljöfarliga verksamheter påverkar möjligheten att uppfylla miljökvalitetsnormer.

Mål för tillsynen

- Verksamhetsutövare vet hur verksamheten ska mäta och analysera sina utsläpp av PFAS.
- Verksamhetsutövarna har en egenkontroll för att fasa ut användningen av PFAS.

Tillsynsvägledande aktiviteter

- Naturvårdsverket, Kemikalieinspektionen och Havs- och Vattenmyndigheten arrangerar ett webinarium för att öka kunskapen om PFAS-tillsyn i hela

kedjan från tillverkning och import till användning och avfallshantering samt förorenade områden, genomförs under 2026.

- Naturvårdsverket tar fram ett stöd för att prioritera tillsyn av verksamheter där PFAS kan förekomma., klart 2026.
- Naturvårdsverket tar fram tillsynsvägledning för att mäta och analysera utsläpp av PFAS från miljöfarliga verksamheter, klart under 2026.

Tillsynsmyndigheternas aktiviteter

- Tillsynsmyndigheterna (kommun och länsstyrelse) bedriver tillsyn på ett urval av miljöfarliga verksamheter med fokus på användning och utsläpp av PFAS, genomförs under 2027 – 2029.

Utsläpp från avloppsreningsanläggningar

Motivering

Det finns många reningsverk med tillhörande ledningsnät i Sverige, från små till mycket stora. Alla genererar utsläpp till miljön framför allt till vatten men även till luft. EU:s avloppsdirektiv har precis antagits och ska därefter införlivas i svensk rätt. Det nya direktivet innebär en utvidgning och skärpta krav, och det finns därutöver eftersatta områden inom framförallt tillsyn av ledningsnät. Därav föreslås flera tillsynsvägledande aktiviteter fördelade under hela strategiperioden.

Ledningsnät är U-verksamhet och tillsyn av den fysiska anläggningen omfattar exempelvis kunskap om nätet och dess kopplingar, pumpstationer, förnyelseplanering, tillskottsvatten och bräddningar m.m. Ledningsnätet kan ha en stor effekt på reningsverket och utsläpp i lokala recipienter. Tillsynen är eftersatt och kan ge en mer jämlik spelplan med nationella tillsynsinsatser.

I och med nya krav i avloppsdirektivet finns behov av satsningar på tillsynsvägledning och tillsyn av anmälningspliktiga avloppsreningsverk. Det finns ca 800 - 1000 stycken reningsverk i Sverige som är anmälningspliktiga enligt miljöprövningsförordningen (storlek 200 - 1999 pe) Det nya avloppsdirektivets bestämmelser omfattar fler reningsverk än tidigare då även de större av de anmälningspliktiga reningsverken ingår (1000 - 1999 pe).

Naturvårdsverket är beredskapsmyndighet för avfall och avlopp. Arbetet pågår om hur kommuner kan säkerställa avloppslösningar vid kris.

Mål för tillsynen

- Minskade utsläpp i recipienter och att utsläpp i större utsträckning kopplas till recipientens förutsättningar.
- Verksamhetsutövare av C-anläggningar mellan 1000–1999 pe (ca 200 st) har en bättre egenkontroll och efterlevnad av krav kopplade till det nya avloppsdirektivet (EU 2024/3019).
- Ökad tillsyn av ledningsnät kopplade till tillståndspliktiga reningsverk (ca 440 st.).

- Antalet verksamhetsutövare för avloppsreningsverk som analyserat sin förmåga att upprätthålla verksamheten även under kris eller höjd beredskap har ökat.

Tillsynsvägledande aktiviteter

- Naturvårdsverket kompletterar tillsynsvägledning om ledningsnät som tas fram under 2024/2025 med informationsmöten/inspelningar eller dylikt, som bland annat tar upp det nya avloppsdirektivets med fokus på tillskottsvatten, kombinerade ledningsnät och bräddningar på ledningsnätet.
- Naturvårdsverket tar under 2026 och 2027 fram tillsynsvägledning om avloppsreningsverk som omfattas av anmälningsplikt enligt miljöbalken samt de nya bestämmelser i avloppsdirektivet som rör anmälningspliktiga avloppsreningsverk i storleksspannet 1000–1999 pe.
- Naturvårdsverket vägleder tillsynsmyndigheten om hur de kan använda miljöbalken och övriga bestämmelser för att kontrollera verksamheten vad gäller dess förmåga att upprätthålla verksamheten även under kris eller höjd beredskap. Klart 2027

Tillsynsmyndigheternas aktiviteter

- Under 2026 deltar kommunerna i en tillsynskampanj om ledningsnät kopplade till tillståndspliktiga avloppsreningsverk.
- Under 2029 genomför kommunerna tillsyn av anmälningspliktiga C-anläggningar i storleksspannet 1000–1999 pe (med utgångspunkt i den tillsynsvägledning Naturvårdsverket tar fram).
- Under 2027 genomför tillsynsmyndigheten tillsyn enligt miljöbalken av verksamhetsutövarnas förmåga att upprätthålla verksamheten även under kris eller höjd beredskap för de avloppsanläggningar som omfattas av lagen om allmänna vattentjänster.

Tillsyn - dagvatten

Motivering

Dagvatten bidrar med betydande mängder föroreningar till yt- och grundvatten. Verksamhetsutövare för ledningsnät och fördröjnings- och reningsanordningar omfattas av de allmänna hänsynsreglerna i miljöbalken vilket innebär att dessa behöver ha en god egenkontroll på sina anordningar för att skydda människors hälsa och miljön mot skada och olägenhet.

Den senaste uppföljningen av fokusområdet dagvatten i den nationella strategin 2022-2025 indikerar att målet inte kommer att nås. Då egenkontrollen på ledningsnät¹ för dagvatten, liksom anordningar för rening- och fördröjning av dagvatten hos verksamhetsutövare (som omfattas av lagen (2006:412) om allmänna vattentjänster) fortsatt är eftersatt och ytterligare stöd i tillsynen i behövs bedömer Naturvårdsverket att dagvatten är aktuellt som möjligt fokusområde även i nästa strategiperiod.

¹ (enligt definitionen i 2§ NFS 2016:6)

Va-huvudmannens anläggning startar vid förbindelsepunkten till allmänt ledningsnät och slutar vid utsläppspunkt till mark eller vatten. Längst ledningsnätet finns i vissa fall nödvändiga anordningar för fördröjning och rening av det allmänna dagvattnet. Tillsyn av verksamhetsutövarens egenkontroll på ledningsnätet följt av fördröjnings- och reningsanordningar är lämpliga steg i fokusområdet under 2026-2029.

Mål för tillsynen

- Verksamhetsutövare av dagvattenledningsnät med tillhörande fördröjnings- och reningsanordningar har en förbättrad egenkontroll som är anpassad till miljö- och hälsoriskerna till yt- och grundvatten.

Tillsynsvägledande aktiviteter

- Naturvårdsverket tar fram tillsynsvägledning om dagvattenledningsnät. Klart 2026.
- Naturvårdsverket arrangerar webinarium om tillsyn på ledningsnät (dagvatten) av verksamhetsutövare som omfattas av lagen (2006:412) om allmänna vattentjänster. Klart 2026.
- Naturvårdsverket tar fram tillsynsvägledning om fördröjnings- och reningsanordningar för dagvatten klart 2026. Alternativt hänvisas till Miljösamverkans redan framtagna vägledning eller till nya föreskrifter om sådana finns.

Tillsynsmyndigheternas aktiviteter

- Kommunerna deltar i tillsynskampanj om avloppsledningsnät/dagvattenledningsnät 2026 för verksamhetsutövare som omfattas av lagen (2006:412) om allmänna vattentjänster.
- Kommunerna deltar i tillsynskampanj om fördröjnings- och reningsanordningar för dagvattenverksamhetsutövare som omfattas av lagen (2006:412) om allmänna vattentjänster under 2027.

Slamspridning

Motivering

Avloppsslam medför nytta i jordbruket men även föroreningar. Avloppsslam behöver hanteras, via spridning på jordbruksmark eller på annat sätt. Ca 50 % av avloppsslam hamnar på jordbruksmark. Spridningen styrs av SNFS 1994:2 men ytterligare krav kan behövas från tillsynen, inte minst kunskap om PFAS-ämnen. Spridningen sker mellan regionerna och kunskapen om slammet följer inte alltid med. Avloppsslam utgör avfall men hanteras inte enligt avfallsregelverket som erbjuder stora möjligheter för tillsynen. Avgränsning behövs till planerat arbete om TVL kring jordtillverkning. Möjlig synergi med tillsyn av bevattning med avloppsvatten. Fokusområdet kan bidra till att stärka bilden av slamspridning inför arbetet med revideringen.

Mål för tillsynen

- Mer enhetlig tillsyn av slamspridning.
- Fler verksamhetsutövare anmäler slamspridning på jordbruksmark
- Förbättrad spårbarhet från avloppsreningsverk till lantbrukare via entreprenör.

Tillsynsvägledande aktiviteter

- Naturvårdsverket tar fram tillsynsvägledning om slamspridning.
- Naturvårdsverket samordnar en tillsynskampanj under 2026.

Tillsynsmyndigheternas aktiviteter

- Tillsynsmyndigheterna för slamproducenter upprättar rutiner för samordning med tillsynsmyndigheter för entreprenörer och slutanvändare för ökad spårbarhet av slam.
- Tillsynsmyndigheterna deltar i en tillsynskampanj under 2026 då tillsyn utförs av slamspridning inom ramen för anmälningsplikten samt underlag från slamproducenter.

Underhåll av fritidsbåtar**Motivering**

Att underhålla fritidsbåtar kan på flera sätt påverka miljön negativt. Rengöring av skrovet från påväxt, borttagning av gammal färg och påmålning av ny båtottenfärg är exempel på en hantering som riskerar att få skadliga ämnen och mikroplaster att spridas till mark, vatten och sediment. Marken där skrovsanering av båtottenfärger har skett under lång tid är ofta förorenad av ämnen som TBT, koppar, bly, zink.

Tillsyn av fritidsbåtsverksamheter har även andra områden som är viktiga i tillsynen, vilket är hantering av avfall, uttjänta båtar, hantering av kemikalier, produktvalsprincipen, utsläpp av vatten, klimatanpassning. Utöver detta kan även påväxt på fritidsbåtar riskerar att medföra spridning av främmande arter.

Båtupställningsplatser är fortsatt en källa till spridning av organiska tennorgansiska föreningar till havsmiljön. Även båtottenfärger som idag är godkända innehåller ämnen som har negativ påverkan i havsmiljön. Särskilt utsatt är känsliga områden som till exempel grunda kustekosystem.

Det är den kommunala tillsynsmyndigheten som har tillsyn på fritidsbåtshamnar. Det finns uppskattningsvis över 2300 fritidsbåtshamnar i Sverige. De omfattas inte av någon anmälningsplikt så tillsynen förutsätter att ett inventeringsarbete görs för att hitta verksamheterna. Fritidsbåtshamnar är mestadels ideella verksamheter vilket tillsynsmyndigheterna ibland upplever som en utmaning när det kommer till att ställa krav på verksamheterna. Det gäller i synnerhet saneringskrav av förorenad mark som kan innebära stora kostnader för båtklubbarna.

Naturvårdsverkets uppfattning är att det finns regionala skillnader i hur tillsynen av fritidsbåtshamnar genomförs – både vad gäller sättet som tillsynen genomförs samt tillsynsfrekvens. På några platser har kommunerna arbetat tillsammans för att stärka tillsynen. Ett exempel är kommunerna som ingår i miljösamverkan i Stockholms län som sedan flera år tillbaka arbetat med ett tillsynsprojekt med inriktning mot fritidsbåtshamnar. Arbetet fortgår och har bl.a. resulterat i ett handläggarstöd med gemensamma bedömningsgrunder.

Naturvårdsverket har 2022 tagit fram tillsynsvägledning för verksamheter där borttagning (skrovsanering) av båtottenfärger förekommer. Havs- och vattenmyndigheten har tagit fram riktlinjer (reviderades 2024) om båtottentvättning

av fritidsbåtar. Syftet med riktlinjerna är att gynna en övergång till giftfria metoder för underhåll av fritidsbåtar.

Mål för tillsynen

- Öka andelen verksamhetsutövare som har en egenkontroll för att minimera spridning av TBT, biocider och andra farliga ämnen som underhåll av fritidsbåtar medför.

Tillsynsvägledande aktiviteter

- Naturvårdsverket, Havs- och vattenmyndigheten och Kemikalieinspektionen tar fram vägledning för tillsyn av fritidsbåtsverksamheter, klart 2026.

Tillsynsmyndigheternas aktiviteter

- Kommunerna genomför tillsyn av verksamhetsutövare för fritidsbåtshamnar, genomförs 2026–2029.

Konstgräsplaner och gummiytor

Motivering

Konstgräsplaner och gummiytor på tex lekplatser och allmänna ytor är källor till stora utsläpp av mikroplaster. De mikroplaster som uppstår sprids i de flesta fall genom dagvattennätet till olika recipienter. Konstgräsplaner och gummiytor antas öka i antal/areal något som kommer påverka spridningen av mikroplaster ytterligare. Från 2031 kommer avsiktligt tillsatta mikroplaster vara förbjudna i Reach och en rad ersättningsmaterial kommer att testas. Förbudet kommer inte leda till att spridningen av mikroplaster upphör på redan befintliga ytor. Studier visar också att grässtrån, undermattor och andra gummiytor även ger upphov till utsläpp.

Konstgräsplaner klassas som miljöfarlig verksamhet och verksamhetsutövare har därför skyldighet att vidta åtgärder för att förebygga miljöpåverkan från dessa. Vissa kommuner bedriver en aktiv tillsyn på dessa medan andra inte alls.

Mål för tillsynen

- Bättre egenkontroll vid konstgräs- och gummiytor.
- De förebyggande åtgärderna för att sprida mikroplaster från konstgräs och gummiytor ökar.

Tillsynsvägledande aktiviteter

- Naturvårdsverket uppdaterar tillsynsvägledning om mikroplaster från konstgräs och gummiytor, klart 2026.
- Naturvårdsverket genomför workshop om alternativa och förebyggande lösningar, klart 2026.

Tillsynsmyndigheternas aktiviteter

- Kommunerna genomför tillsyn på verksamheter med konstgräs och gummiytor under 2027–2029.